

TECRİD-İ SARİH MUKADDİMESİ'NİN KAYNAĞI MESELESİ (I) (Tedrîbu'r- Râvî'den Mukaddime'ye Aynen Alınan Konular)

Veli ATMACA (*)

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ve Atatürk'ün isteği ile tercümesi talep edilen Tecrid-i Sarîh'e, Ahmed Naîm tarafından yazılan Mukaddime'nin önemi herkesçe takdir edilmektedir. Esasen hadisçi olmayan müellifin, bu eserde vermiş olduğu bilgilerin derinliği ve genişliği itibariyle Mukaddime'nin, telif bir eser olmayacağı şüphesini uyan-dırmaktadır. Bu açıdan yapılan yüzeysel araştırmada, iki sayfadan fazla; on veya on iki sayfa tutarında benzerliklerin tespit edilmiş olması, malum eserin telif değil adeta tercü-me olduğunu düşündürmektedir. Daha az miktardaki benzerliklerin tespiti de kaçınılmaz bir görev olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Na'îm, Tecrid, Tedrîb, Süyuti.

Matter of Source of Tecrid-i Sarîh Mukaddime

Abstract

The importance of the Mukaddime is appreciated by everybody the translation of which was wanted by Atatürk which is called Tecrid-i Sarîh written by Ahmet Naim. In fact it is thought that Mukaddime can not be a compilation work since the ideas are thought not to be depth as the author himself is not a hadith writer. From this point of shallowly research, ten or twelve pages of analogies were ascertained and it is disturbed that certain work is a translation not a compilation. Determination of minor analogies will be an inevitable mission.

Key Words: Ahmad Naim, Tacrid, Tadrib, Suyuti.

*) Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı.
(e-Posta: vatmaca@firat.edu.tr)

Giriş

İslâm ilimleri için de bu esaslar geçerlidir. Hadis İlmi'ni diğerlerinden ayıran bazı özellikler de vardır. İslâm ilimlerinden farklı olarak Hadis'in terimler (istilâhlar) ilmi olarak tarifi bu açıdan önemlidir. Buna ilaveten Hadis literatürü (Edebiyatı), ortaya çıkış, tasnif sebebi, türleri, eserlerin muhtevası ve kullanım biçimi itibariyle sair İslâm ilimlerine göre daha dikkat ve mesai isteyen özelliğe sahiptir. Ayrıca hadislerin tercümesi ve yorumlanması bile, konunun uzmanlarını oldukça yoran ve mesuliyet gerektiren boyuta sahiptir. Bu ve benzeri özellikler Hadis branşını, eski tabirle, "havâss ilmi" yapmaktadır diyebiliriz. Zira bu uğurda yeterli birikim ve tecrübeye sahip olunmadığı takdirde, bilmeden yapılan hatalara ve tartışmalı sonuçlara yol açıldığı görülmektedir.

Tecrîd-i Sarîh'in Mukaddime'sini, kaynaklar itibariyle araştırmamıza sebep teşkil eden durum da, Mukaddime yazarının esasta hadis mütehasşısı olmamasıdır (Hansu, 1997: 10, 178). Hadisle olan ilgisinin sonralara başladığını; önceleri ise Dârülfünûn'da Felsefe hocası olarak bildiğimiz Ahmed Na'îm, nasıl oluyor da ihtisas gerektiren bir alanda yaklaşık beşyüz sayfalık bir mukaddime yazabiliyor?

Elbette bu konuda bol miktarda eser var. Müellif, onlara müracaat ederek bu mukaddimeyi yazmış olabilir. Fakat Mukaddime'ye baktığımızda, Hadis Usûlü, Tarihi ve Istilâhlar'na dair kaynakların dipnot olarak verilmediği; eserin en sonunda "Mukaddimenin Tahriinde İstiâne Edilen Kitaplar" adı altında genel bir sıralama yapıldığı görülmektedir. Tadât listesinde 22 eser sayılmakta ve liste sonunda "İlâ âhirih İlâ âhirih" tabiri kullanılmaktadır.

Birçok hadis eserinde genel karakter olarak görülen, "öncekileri derlemek ve üzerine yeni bilgiler ilave ederek geliştirmek" geleneği, bu ilmin Tarih ve Usûl eserlerinde de görülmektedir. Bu türden olanlardan birisi de, ansiklopedi çapında malumât sahibi âlimlerden birisi olan Celâleddin Süyûtî'nin, Tedrîbu'r- Râvî'sidir. Bu eser, düzenli tasnifi, hadis ilimlerinin her konusuna temas eden hacmi ve ifadelerindeki akıcılığı sebebiyle Süyûtî sonrasında esas alınan bir kaynak olma değerine ulaşmıştır.

Gelenksel değeri bakımından Mukaddime yazarının sadece bu esere bakması yeterli olabilirdi. Haddizâtında Mukaddime'deki bilgi derinliği ile teferruât konulara liyakatli bir şekilde temas etmiş olması, listede sayılan kaynaklar içerisinde Tedrîbu'r- Râvî ile mukayese etmemizi çağırırdı.

Tecrîd Tercümesi'nin' Ahmed Na'îm'e verilme sebebi de okuyucunun merak ettiği konulardan birisi olabilir. O devrin matbûâtında çıkan fikir ve yazıların, bu tercüme işini kimin üstleneceğine delâlet ettiğini tahmin ediyoruz. "Sîrât-ı Müstakîm mecmuasının yayınlanmaya başladığı ilk yıllarda mecmuaya gönderdiği bir mektupta sünnet-i seniyye'yi asırlarca cehalet içinde kalmış olan ümmetin kurtuluş reçetesi olarak sunmakta, bu neden-

1) Hüseyin Hansu'nun, aynı makalesinde kullandığı; "Kur'an'dan sonra islâm dünyasında en çok kullanılan kaynak olan Sahih-i Buhârî'yi ilk defa onun Türkçe'ye tercüme etmesi" şeklindeki ifadenin yanlış anlaşılmasını engellemek üzere, "burada tercümesi yapılan Sahih-i Buhârî değil; bu eserin ihtisârı (bir nevi özeti) olan Tecrîd-i Sarîh" olduğunu belirtmek isteriz.

le mecmuada hadisle ilgili yazılar yazmak istediğini belirtmektedir. Bu tarihten itibaren (1910) uzun süre Ahmet Naim'in Hadis tercüme ve yorumları söz konusu mecmuada yayınlanmıştır. Hatta bu tercümeleri daha sonraları Tecrîd-i Sarîh'i Diyanet İşleri Başkanlığı adına tercüme etme görevinin ona verilmesini sağlayacaktır" (Hansu, 1997: 10, 178).

Tecrîd-i Sarîh'in önemi üzerine duran Yavuz Ünal, "Müelliflerin bu çalışmadaki başarıları ve Ahmed Naim'in yazmış olduğu hadis usûlü ile ilgili mukaddimenin orijinalliyi, eseri Cumhuriyet tarihindeki klasiklerin arasına taşımıştır" (Ünal, 1997: 10, 174- 175) diyerek, genç Türkiye Cumhuriyetinin, hadis ilimleri konusundaki erken sayılabilecek (1928- 1949 yılları) gayret ve himmetini göstermektedir.

Bu yüce görevin kendisine tevdi edildiği Ahmed Na'im, tercümesini yapacağı hadislerin ve Hadis İlmi'nin temelini teşkil eden tarihçe, usûl, terminoloji ve literatürü tanıtmak maksadıyla bilgi vermeyi ihmal etmemiştir. Ciddi ve mesuliyet duygusu olan bir ilim adamından da beklenen bu olsa gerektir.

Mütercimim Hadis ve Sünnet konusundaki yeterliliğini tesbit açısından gördüğü tahsile bakmak gerekmektedir. Sonuçta O'nun hadis eğitimi almadığını ama kişisel ilgi ve gayretinin olduğunu öğreniyoruz. "Ahmet Naim'in hadis öğrenimi gördüğüne dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ancak onun bazı ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Arapça ve diğer klasik islâmi ilimlerde olduğu gibi hadis ve hadis ilimlerini de özel gayret ve çabalarıyla öğrenmiştir" (Hansu, 1997: 10, 178, 179).

Birçok açıdan kıymetli olan bu eser, Ahmed Na'im'in himmetiyle eklediği Mukaddime'si bakımından da çok değerlidir. Çünkü bizzat Atatürk'ün, re'sen istediği Sahîh-i Buhârî'nin ihtisârı olan Tecrîd'in Tercümesi, her kesimden insanımızın acil ihtiyaç duyduğu bilgiler içerirken, bu konuda araştırma yapacak ve ihtisas sahibi olacaklar için de Hadis İlmi'nin Tarihi, Usûlü ve İstılahları (Terminolojisi) daha da önem arz etmektedir. Şayet bu eser (Mukaddime) yazılmasaydı, Tecrîd Tercümesi'nden beklenen amacın tam olarak gerçekleşmediğini görürdük.

Mukaddime yazarı, eserinin sonunda faydalandığı kaynakları saymaktadır. Bunlar arasında, hadis ilimleri ve ıstılahları hakkında en kullanışlı olarak bilineni, İbn Salâh'ın Mukaddime adıyla şöhret bulmuş olan kitabı ile talebesi Nevevî'nin, bu eseri özetlediği et- Takrîb'i ve Takrîb'in Süyûtî tarafından yapılmış şerhi olan Tedrîbu'r- Râvî'sidir.

Muhyiddin en-Nevevî (676/1277), İbn'us-Salâh'ın mezkûr kitabını ilk ihtisar edenlerden sayılır. Bu ihtisâr ile meydana getirdiği kitaba "Takrîb'ül-İrşâd ilâ İlim'il-İsnâd" adını vermiştir. En-Nevevî bu kitabı ikinci defa ihtisar ederek ona da "et-Takrîb ve't-Teysir li-Ma'rifet Sünen'il-Beşir" demiştir. Suyûtî (911/1505)'nin "Tedrîb'ur-Râvî fi Şerhi Tekrîb'in-Nevevî" adlı eseri ikincisinin şerhidir. (Koçyiğit, 1980: 330- 331).

Sonraki asırlarda en çok kullanılan ise, İbn Hacer'in özet halde yazdığı Nuhbetü'l-Fiker ve Nüzhetü'n- Nazar'ını hariç tutarsak, Tedrîb'tir diyebiliriz. Çünkü bu eser, aynı konudaki türdeşlerine göre ansiklopedi tarzındadır.

Tedrîb'in bu özelliğinden mühlhem, Tecrîd Mukaddimesi'nin kaynaklarını araştırma işine girerken hangi eserden başlayacağımızın da ipucunu yakalamış bulunuyoruz.

Genel olarak göz attığımızda Mukaddime'deki bilgilerle Tedrîbu'r- Râvî arasında çok benzerlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak bütün benzerliklerin oradan alındığını tesbit etmenin güçlüğü bilinmektedir. Belki bir sayfa ve fazlası benzerlikler tesbit edilebilirse, o takdirde Mukaddime yazarının bu bilgileri Tedrîb'ten aldığına dair hüküm vermemizi kolaylaştırabilirdi. Nitekim biz de makale boyutundaki çalışmamızla, iki sayfadan fazla miktardaki ve sürekli aynı bilgi seyrini takibeden benzerlikleri tesbitle yetindik.

Mukaddime için daha önceleri böyle bir kaynak kıyaslamasının yapılmadığına şahit olduk. Yine de son zamanlarda Tecrid Tercümesi ve mütercimleri esasında yapılan çalışmalar da yok değildir.

Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi ile mütercimler Ahmed Na'îm ve Kâmil Mîras hakkında yapılmış olan çalışmalar: Yavuz Ünal, "Cumhuriyet Türkiye'si Hadis Çalışmaları Üzerine", İslâmî Araştırmalar, C. 10, s. 1- 2- 3- 4, Hadis- Sünnet Özel Sayısı, s. 174- 177; Mustafa Akça, Tecrid-i Sarîh Mütercimi ve Şârihi Kamil Miras- Hayatı, Eserleri ve Hadisçiliği, Ankara, Basılmamış Yüksek Lisans Tazi; Hüseyin Hansu, "Babanzade Ahmet Naim ve Türkiye'de Hadis Çalışmalarının Yeniden Başlaması", İslâmî Araştırmalar, C. 10, s. 1- 2- 3- 4, Hadis- Sünnet Özel Sayısı, s. 178- 182; Hüseyin Hansu, Babanzâde Ahmed Naim, İzmir 2007.

Mukaddime İle Tedrîbu'r- Râvî Arasında Tesbit Edilen Benzerlikler ve Yaklaşık Sayfa Adedi

1- On (10) Sayfalık Alıntı

Tedrîb, II/43:

وقال ابن عبد البر الصحيح أنها لا يجوز إلا ...

Mukaddime, s. 422:

"İbn Abdill-Berr kavli-i sahih olmak üzere..."

قال العراقي : فالظاهر عدم الصحة،

Mukaddime, s. 422:

"... ' Irâkî: Zâhir olan adem-i sıhhattır.' der."

2- Sekiz (8) Sayfalık Alıntı

Tedrîb, II / 44:

القسم الرابع من القسام التحمل المناولة

Mukaddime, s. 423 / 433:

Münâvele ve Envâ'ı "Ahz ve tahammülün dördüncü tarafı Münâvele'dir."

3- Altı (6) Sayfalık Alıntı

Tedrib, I/214:

فروع: احدها الاسناد المعنعن و هو قول الراوي: فلان عن فلان بلفظ عن من غير بيان التحديث و الخبر و السماع

Mukaddime, s. 147/151:

Hadis-i Mu'an'an.

“Senedinde Tahdîs, Sema'veya İhbar gibi elfâz isti'mal etmeksizin عن فلان عن فلان : filandan o da filandan... sigası ile isti'mal edilen hadisin adına Mu'an'an, böyle demeye 'an-'ane, bunu diyen râvîye- ikinci 'ayın'ın kesriyle معنعن derler.”

4- Beş (5) Sayfalık Alıntı

Tedrib, II / 105:

السادس : ينبغي للشيخ أن لا يروي حديثه بقراءة لحن او مصحف

Mukaddime, s. 469 / 479:

Rivâyette Lahn Meselesi.

“Râvî hadisi lâhn yahud tashif ederek okumaktan begâyet hazer etmelidir.”

Tedrib, I /88:

الثانية من مسائل الصحيح أول مصنف في الصحيح المجرد الامام احمد بن اسماعيل البخاري،

و أكثر ما في البخاري من ذلك موصول في موضع آخر من كتابه ، وإنما أورده معلقا اختصارا و مجانية للتكرار والذي لم يوصله في موضع آخر ماء و ستون حديثا ، وصلها شيخ الاسلام في تاليف لطيف سماه التوفيق

Mukaddime, s. 211/ 216:

Sahihayn. “Sahih-i Mücerred hakkında yani sahihden başka nev'iden hadis karıştırmaksızın kitap te'lif eden ilk hâfız Muhammed b. İsmâil-i Buhârî (194-256) dir.”²

2) Birinci paragrafın son birkaç satırı ile üçüncü paragraf ve Mukaddime, s. 219'daki son paragraf farklı olup s. 217. Devamı için Tedrib, I / 91-98'e bakınız.

Tedrib, I /342:

فالفاظ الجرح والتعديل مراتب ذكرها المصنف كابن الصلاح تبعاً لابن أبي حاتم اربعة،

Mukaddime, s. 381 / 391:

Elfâz-ı Ta'dîl.

"İbn Ebî Hâtîm'in ve ona tebean-İbn Salâh ile Nevevî'nin tertiplerine göre elfâz-ı ta'dîl, âlâdan ednâya inmek üzere dört derecedir³.

5- Dört (4) Sayfalık Alıntı

Tedrib, I /224:

وربما لم يسقط شيخه أو اسقط غيره أي شيخ سيخه أو أعلي منه لكونه ضعيفا وشيخه ثقة أو ضعيفا أو أتى فيه بلفظ محتمل عن الثقة الثاني تحسينا للحديث وهذا من زوائد المصنف علي ابن الصلاح، وهو قسم آخر من التديث يسمي التسوية سماه بذلك ابن القطان

Mukaddime, s. 167/171:

Tedlîs-i Tesviye.

"Tedlîsin üçüncü sûreti Tedlîs-i Tesviye'dir ki, bundan râvî sika olan meşâyihîhdan ikisi arasına giren bir râvî-i zaîfî iskat ile senedi hep sikattan rivayet edilmiş gibi gösterir. İbn Kattân bu nev'i tedlîse "tesviye" namını vermiştir."

Tedrib, I/185:

هحدها: قول الصحابي كنا نقول كذا أو نفعل كذا أو نري كذا إن لم يصفه إلي
 زمن النبي صلي الله عليه و سلم...

Mukaddime, s. 133/136:

Bazı Mesâil.

"1- Saḥâbî zaman-ı saadet Nişân-ı Nebevî'ye izafeten "Biz vaktiyle şöyle böyle derdik, şöyle böyle yapardık, şöyle böyle bir re'ye bulunurduk⁴.

و إذا قيل عند التابعي يرفعه او ساعر الالفاظ المذكورة فمرفوع مرسل

6- Üç (3) Sayfalık Alıntı

3) Buradaki malumâtın bir kısmı *Tedrib*, I / 348.ve 349. sayfalardadır.

4) Fakat *Mukaddime*'nin bu sayfalarındaki bilgiler, *Tedrib*'den aynen alınmayıp; aralardan ihtisaren nakledilmiştir.

Tedrib, I / 345-346:

فإذا قالوا لين الحديث كتب حديثه وينظر فيه اعتبارا، وقال الدارقطني لما قال له

حمزة بن يوسف السهيمي

Mukaddime, s. 386/ 396:

“Cerhin birinci mertebideki en hafifi لين ve لين الحديث tabirleridir. Bu mertebe râvîlerinin hadisleri itibar için yazılır. Hamza b. Yusuf es-Sahmî, Hâfiz Celîl Dârekut-nî:...”⁵

Tedrib, II / 60:

القسم الثامن من أقسام التحمل الوجادة وهي بكسر الواو مصدر لوجد مولد غير مسموع من العرب و هي أن يقف علي أحاديث بخط راويها غير المعاصر له او معاصر...

Mukaddime, s. 436 / 446:

Vicâdet:

“Vav'ın kesriyle müvelled bir kelimedir.”⁶

قال ابن الصلاح: فانه لو توقف العمل فيها علي الرواية لامسد باب العمل

بالمقول لتعذر شروطها ،

Mukaddime, s. 438 / 448:

“... İbn Salâh sahih dediği kavî-i âhir için: “Muhaddisi'ne arz edilirse kabulünden ıbâ ederler” demekle berebar “Bu kitaplarla amel, rivâyete mütevakf olmuş olsa tahakkuk-ı şurûtu müteazzir olacağı için menkûl ile amel etmenin kapısı kapanıyor demektir.” Sözüyle davasını te'yid ediyor.

Tedrib, II / 124:

وإذا سمع بعض حديث من شيخ وبعضه الآخر من شيخ آخر فروي حملته عنهما مبينا أن

بعضه عن احدهما او بعضه عن الآخر غير مميز لما سمعه من كل شيخ عن الآخر جاز ...

Mukaddime, s. 478/490:

5) Mukaddime, s. 396 ve 398'de İbn Hacer'e atfedilen paragraflar farklıdır.

6) Bu malumat Tedrib, II / 61 ve 62'den karışık bir şekilde alınmıştır. Buradaki uygun yerler Tedrib, II / 86, 87, 114, 115'de bulunmaktadır.

Müteaddîd Rûvâtan Ahzolonmuş Hadîsi İbham Ederek Rivâyet Meselesi.

“Bir hadisin bir miktarını bir şeyhten, kalanını da diğerk bir şeyh veya meşayihdan dinlemiş olup da her kısmı râvîsine azvetmeksizin yalnız: “Bir mûkdârını fülândan, bir mûkdârını da fülândan diyerek mecrû’unu birden rivâyet etmek istiyen Muhaddisin bu tarzdaki rivâyeti câizdir” (Ahmed Naim, 1980: 491).

7- İki (2) Sayfalık Alıntı

Tedrib, I / 83:

الثالث : قال الحاكم : ينبغي تخصيص القول في أصح الأسانيد بصحابي أو بلد مخصوص ، بأن يقال : أصح إسناد فلان أو الفلانيين كذا ولا يعمم ....

Mukaddime, s.208/213. P. 2:

“... Hâkim’in teklifi vechile-sahabe veya belde ismi zikrederek : “fûlan sahabiye varan yahut fûlân belde ahâlisine aid olan isnâdlar içinde en sahîhleri fûlân isnâddır.” demeyi tercih ederler.”

Tedrib, I/207:

النوع العاشر المنقطع، الصحيح الذي ذهب اليه الفقهاء و الخطيب و ابن عبد البر و غيرهم من المحدثين أن المنقطع ما لم يتصل اسناده علي أي وجه كان انقطاعه سواء كان الساقط منه الصابي أو غيره

Mukaddime, s. 144/149:

Hadis-i Munkatı’ve Mu’dal.

“... Fukâhâdan ve Hatîb ile İbn Abdil-Berr gibi muhadisînden menkul olan kavli-sahîha göre munkatıl her ne vechile olursa olsun isnadı muttasıl olmayan hadistir.”

Tedrib, I /229:

و نقل المصنف في شرح المذهب الاتفاق علي رد ما عنعه تبعاً للبيهقي و ابن عبد البر محمول اتفاق من لا يحتج بالمرسل

Mukaddime, s.164/168:

Tadlîs-i İsnâdın Hükümü.

“Mürsel ile ihtîşâr etmeyenler de müdellîsînin ‘an’anelerini redetmekte müttetikler.

Tedrîb, I / 230:

كقوله أبي بكر بن مجاهد أحد أئمة القراء حدثنا عبد الله بن أبي عبد الله يريد ابا
بكر بن ابي داود السجستاني

Mukaddîme, s. 165/169:

Tedlîs-i Şuyûh.

“... Eimme-i kurâdan Ebû Bekr b. Mücâhid حدثنا عبد الله بن أبي عبد الله demesi
gibi. Ebû Abdullah'dan muradı Sünen sahibi Ebû Dâvud'un oğlu Hâfız Ebû Bekr b. Ebî
Dâvd'dur.”

Tedrîb, I / 117:

وما اورده البخاري في الصحيح مما عبر عنه بصيغة التمريض و قلنا لا يحكم
بصحته ليس بواه أي ساقط جدا لإدخاله إياه في الكتاب الموصوم بالصحيح

Mukaddîme, s. 226/231:

Buhârî'nin Ta'likâtı.

“Bundan evvel (sh. 159) Buhârî'den 1341 hadis ta'lik edilmiş bulunup bunla-
rın 160'ında maddası kitabın başka yerlerinde mevzû olduğunu söylemiştik. Bu 160
hadisi'de Hâfız İbn Hacer-i Askalânî “et-Tevfik” isminde güzel bir te'lifinde birer birer
isnâdlarını bulup vasletmiştir.”

Tedrîb, I / 180:

ويتفاوت ضعفه بحسب شدة ضعف روايته، وخفته وقوله: كصحة الصحيح إشارة
إلي أن منه او هي، كما أن في الصحيح أصح

Mukaddîme, s. 266/272:

Evhe'l-Esânîd.

“Sahîhin en âli tabakalarına ait isnadlara Esahhu'l-Esânîd nâmını (sh. 210) verdikleri
gibi Hadîs-zaîfind de-ruvâtın şiddet veya huffet-i za'flarına nazaran, isnadların en vâhîle-
rinin Evhe'l-Esânîd nâmı verilmiştir.”

Tedrîb, I / 307:

احدها : قبول الجرح غير مفسر،

Mukaddîme, s. 361 / 370:

“Birincisi evvelki kavlin aksinedir. Buna göre cerh gayr-i müfesser olarak makbuldur.”

و لهذا كان مذهب النساءى: أن لا يترك حديث الرجال حتى يجمعول على تركه

Mukaddime, s.362 / 371:

“... Nesâi de bir kimsenin rivâyetini terk etmekte icma' vâkî olmadıkça hadisini terk etmemek mezhebini bunun için ihtiyar etmiştir.”

Tedrib, I / 332:

الاول: العدل، لا يشترط في الرؤية بخلافة الشهادة،

“1- Aded şhadette şart ise de rivâyette değildir.”

Tedrib, I / 335:

ومن روى حديثا ثم نسيه جاز العمل به على الصحيح، وهو قول الجمهور من

الطوائف أهل الحديث والفقهاء والكلام خلافا لبعض الحنيفة ...

Mukaddime, s.376 / 385:

Onbeşinci Kâide.

“Bir kimse bir hadis rivâyet ettikten sonra onu unutursa Hanefiyye'den bazılarının hilâfına olarak cumhûr-ı ehl-i hadis ve fıkıh ve kelâmca onunla amel câizdir.”

Tedrib, II / 55:

القسم الخامس من القسم التحمل الكتابة و عبارة ابن الصلاح وغيره المكاتبه ...

Mukaddime, s. 431 / 441:

Kitâbet.

“Turuk-ı Ahz ve Tahammülün biri de kitâbettir ki, buna İbn Salâh Şehrazûrî Mukâtebe nâmını da vermiştir.”

Tedrib, II / 78-79:

فإن لم يقابل كتابه بالاصل ونحوه اصلا فقد اجاز له الرواية منه والحالة هذه

الاستاذ ابو اسحاق الاسفرايني و...

Mukaddime, s.441 /451. P.3:

“Asıl ile mukâbele edilmemiş nüshadan rivâyet gayr-i câiz ise de üstâz Ebû İshâk İsfereyînî ile...”

Tedrîb, II / 116:

العاشر: النسخ، والأجزاء علي احاديث باسناد واحد كنسخة همام ابن منبه

Mukaddime, s.473/ 484:

Hemmâm Nüshası Gibilerinin Hadislerine Aid Senedi Tekrar Edip Etmemek Meselesi.

“Aynı sahâbînin rivâyetini câmi’ bazı kadîm nüshalar vadır ki, câmi’ oldukları hadislerin senedi hep birdir. Hemmân b. Münne nüshası gibi.

Tedrîb, I / 233:

وقال الحاكم : هو ما انفرد به ثقة وليس أصل بمتابع لذلك الثقة قال: ويغايير المعلل

بأن ذلك وقف علي علته الدالة علي جهة الوهم فيه ، والشاذ ...

Mukaddime, s. 117/120. P. 5:

“Hâkim: “Şâzz Bir sikanın mütabiî olmaksızın münferinden rivâyet ettiği hadistir.” diyor. Ve Şâzz ile Mu’allel arasında şöyle bir fark gösteriyor: Mu’allel’de râvânin cihet-i vehmine dalâlet eden illete vukûf hâsıl olmuş, Şâzz’ın ise ...”. s.122. P. 3’e kadar. (Ahmed Naim, 1980, 23)⁷.

Tedrîb, I /268:

او بالتخصص علي ذلك من الراوي او بعض الأئمة المطلعين،

Tedrîb, I / 269:

قال الدارقطني: وذلك اولي بالصواب، وكذا حديث ابن مسعود رفعه: من مات

لايشرك

Mukaddime, s.296/304:

“Bizzat râvînin tensısı ile meselâ İbn Mes’ud (r.a.) âfîdeki hadîsi bir defa merfuan zikretmiştir.”

Tedrîb, II / 10:

قال الشيخ ابن الصلاح: حدثنا وأخبرنا ارفع من سمعت من جهة أخري إذا ليس

في سمعت دلالة علي أن الشيخ رواه

Mukaddime, s. 394/403. P. 2:

7) Mukaddime aynı sayfa P. 3. farklılıklar arz etmektedir. Mukaddime, s. 130’da “Tenbîh” kısmı derli toplu halde Tedrîb’de yok, ancak muhtelif yerlerde; dağınık vaziyetteki bilgiler açısından uygunluk vardır.

“İbnü’s-Salâh, *أخبرنا* ile *حدثنا* ’nın bir cihetten *سمعت* ’den daha yüksek olduğunu söyler. Şu itibar ile ki *سمعت* diyen râvînin bu lâfzında yalnız işitmiş olduğuna delâlet olup diğer iki lâfızda olduğu gibi Şeyhın, haberi benden rivâyet et ma’nâsını ifâde edecek veçhile kendisine *hitâb* ettiğine delâlet yoktur.

Tedrib, II / 119:

ولو روي حدثنا باسناده له ثم اتبعه باسناد آخر وحذف متنه احواله علي المتن الاول
وقال في آخره مثله فاراد السمع لذلك منه رواية المتن الاول بالاسناد الثاني ...

Mukaddime, s. 461/472. P. 1:

“İhtisâra müteferri’ bir mes’ele daha var ki o da şudur: Muhaddis bir hadîsi bir isnâd ile rivâyet ettikten sonra diğer bir isnâd ile yine o hadîsi îrâd etmek istediğinde metni aynen zikretmeyip ikinci isnâddan sonra: *مثله*, *yâhud نحوه* demekle iktifâ eder. Ve: “İkinci isnâdın metni de evvelki isnâdın metni gibidir, *yâhud* ona benzer elfâziledir.” demek ister” (Ahmed Naim, 1980: 472)⁸.

Sonuç

Oldukça hassas ve mesuliyetli bir gayret isteyen çalışmamızda, merhum Süyûtî ve Ahmed Na’îm’in kişisel hukukunu gerektirecek durumları Allah’a havale ediyoruz. Kaynak mukayesesinin, iki sayfadan fazla benzerliği esas alan çalışmamızda görüldüğü üzere *Tecrîd Mukaddimesi*’nde müellif, belki daha fazla kaynaktan istifade etmiş olabilir ancak *Tedribu’r- Râvî*’den yapılan alıntuların, diğerlerine nispetle çok daha fazla olduğu açıktır.

Mukaddime ile *Tedrib* arasında tespit edebildiğimiz benzerliklerin çoğu, *Mukaddime*’nin 364- 492. sayfaları arasındaki malumatta meydana gelmektedir. Bu aralıktaki alıntı veya benzerlikler sayfalarca ve aynı bilgi sırasıyla devam etmektedir. Elde edilen bu sonuç, *Mukaddime* yazarının *Tedrib*’ten yaptığı, bir sayfa ve aşağısındaki alıntuların tespitinin de yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Kaynakça

Ahmed Na’îm (1980). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdîd-i Sarîh Tercümesi*, Mukaddime, I. Cild, Ankara.

Hansu, Hüseyin (1997). “Babanzâde Ahmet Naim ve Türkiye’de Hadis Çalışmalarının Yeniden Başlaması”, *İslâmî Araştırmalar*, Hadis- Sünnet Özel Sayısı, C. 10, Ankara 1997.

Koçyiğit, Talat (1980). *Hadis İstılahları*, Ankara.

Süyûtî, Celâleddin (1972). *Tedribu’r- Râvî fî Şerhi Takrîbi’n-Nevevî*, I- II, Medîne.

Ünal, Yavuz (1997). “Cumhuriyet Türkiye’si Hadis Çalışmaları Üzerine”, *İslâmî Araştırmalar*, C. 10, Ankara.